

SEPEDI LELEMETLALELETŠO LA PELE: LEPHEPHE I
SEPEDI FIRST ADDITIONAL LANGUAGE: PAPER I

Nako: Diiri tše 2½

Meputso: 100

HLOKOMELA

1. Lephephe le le na le matlakala a 12. Kgonthišiša gore matlakala a feletše.
 2. Araba dipotšišo ka moka ka Sepedi.
 3. Nomora dipotšišo go ya le ka moo di nomorilwego lephepheng le.
 4. Thoma karolo ye nngwe le ye nngwe letlakaleng le lefsa.
 5. Gore o tle o kgone go kgobela meputso, ngwala ka bothakga o be o beakanye dikarabo tša gago gabotse.
-

KAROLO YA A TEKATLHALOGANYO**POTŠIŠO YA 1****1.1 Badišiša temana ya ka tlase gore o kgone go araba dipotšišo.**

1	"Ke tletšwe ke pitšo, maikutlo a kukega ka lebaka la go bona batho ba phela ka gare ga motlhako wa go šiiša, ka nyaka go dira se sengwe. Ka rapela bošego le mosegare. Ke bontšhitšwe tsela ya maleba; ka ba ka fiwa bohlale le bokgoni bja go kgetha seo ke swanetšego go se dira le seo ke sego ka swanela go se dira. Dilo di beilwe gabotse pepeneneng pele ga mahlo a ka." - NGAKA IMTIAZ SOOLIMAN.
2	"Morwa wa ka, o tlo hloma mokgatlo. Leina la wona e tlo ba ' <i>Waqful Waqifin</i> '. Tlhalošo ya leina leo ke ' <i>Gift of the Givers</i> '. O tlo thuša batho lefaseng ka moka - ba merafe ya go fapana, ba ditumelo tša go fapana, ba ditšo tša go fapana, ba maemo a go fapana, ba mekgatlo ya go fapana ya dipolotiki, ba go dula mathokong ohle a lefase le mafelong a maemo a fapaneng. O tla ba hlankela ntle le go kgetholla seemo sa maphelo a bona."
3	O rile go amogela molaetša wa go tšwa go moetapele wa gagwe wa semoya a le kua Istanbul, go la Turkey, a na le mengwaga ye masometharo, mohlomi wa ' <i>Gift of the Givers</i> ', Ngaka Imtiaz Sooliman, a se senye nako, a phakiša a latela pitšo ya gagwe. A thoma mošomo wo ka mafolofolo go fihlela ka lona letšatši le. Ngaka Imtiaz Sooliman o belegwe ka la di 7 Moranang 1962 kua Potchefstroom, Afrika Borwa. O phethile dithuto tše di phagamego Kholetšheng ya Sastri go la Durban, KwaZulu-Natala ka ngwaga wa 1978. Go tloga fao a tšwetša dithuto tša gagwe pele Yunibesithing ya Natala moo a ilego a ithutela bongaka ka go phetha dithuto tša MBChB.
4	Ka morago ga lona letšatši leo la go fetola bokamoso bja gagwe ka ngwaga wa 1992, Ngaka Sooliman a boela Afrika Borwa, a tlogela mošomo wa gagwe wa bongaka mo a bego a atlegile kudu, gomme a hloma mokgatlo wa ' <i>Gift of the Givers Foundation</i> '. ' <i>The Gift of the Givers Foundation</i> ' ke mokgatlo wo mogolo wa Afrika woo mmušo o sa o thušego ka mašelang, ke gore o ikemetše ka bowona. Ke mokgatlo wa boikgafo wo o thomilego mo khonthinenteng ya Afrika. Wona o thuša batšwasehlabele bao ba amilwego ke mašula le masetlapelo (<i>disasters</i>) lefaseng ka bophara.
5	Taba ya gagwe ya go tlogela bongaka go ya go ikgafela go thuša bahloki di sepetše ka thelelo le gona go bile bonolo kudu go tšwetša mošomo wa pitšo ya gagwe pele. Yona nakong yeo ya go phethagatša bongaka le pitšo ya gagwe, Ngaka Sooliman o thethile le dinaga tšeo di sa hlokomelwego, tšeo di rathafaditšwego ke dintwa le masetlapelo a lefase, a lebeletše le go eta pele mošomo wa go thuša batšwasehlabele. Mošomo wa Ngaka Sooliman le ' <i>Gift of the Givers</i> ' ke go thuša batho ba bantši bao ba amilwego ke mašula goba masetlapelo a go fapana a tlhago bjalo ka mafula, tlala, di ' <i>tsunami</i> ', thoromelo ya lefase le a mangwe ao a maitirelo go swana le dintwa.
6	O thušitše ka go thoma le go aga maokelo/dipetlele, tshepedišong ya dikliniki, a hloma tša temo, a epa didiba tša meetse, a agela batho dintlo, a ba a tšweletša

(*manufacture*) dijo tša go fa maatla, a mpshafatša diketswana tša go thea dihlapu, a fa batho di '*scholarships*' a ba a abela batho ba dimilione-milione dijo le madulo.

- 7 Ngaka Sooliman o hlohleeditšwe ke kokwane ya setho go ba ngaka e lego tlhompho, go fa thušo, go itshwara seprofešene le boikgafo. Godimo ga fao, se sengwe se bohlokwa seo se fago Ngaka Sooliman lerato le tlhohleletšo ya go thuša bahloki, ke botho le tumelo ya gagwe ye e tiilego ya go tsebja lefaseng ka bophara. Kgopolo ya gagwe ya go thuša setšhaba e kwewa khutlong tše nne tša lefase ka mošomo wo mogolo woo a o dirago le '*Gift of the Givers*'.
- 8 Ge mašula goba masetlapelo a lefase a tšwelela, goba yona kgopelo ya thušo e eba gona, e kaba e le Afrika Borwa goba moše wa mawatle, ngaka Sooliman le mokgatlo wa '*Gift of the Givers*' ba phela ba le komana madula a bapile. Ka ponyo ya leihlo, ba kgoboketša maloko a mokgatlo, e lego dingaka, baoki, bašomi ba tšhoganetšo le ba diprofešene tše dingwe, gomme ba romela batho le dihlare dinageng tšeo di amilwego ke masetlapelo.

[E amantšwe go tšwa go: <<https://giftofthegivers.org>>]

- 1.1.1 Na ke mang yo a tletšwego ke pitšo? (1)
- 1.1.2 Ke eng seo se ilego sa šikinya/kuka maikutlo a gagwe? (1)
- 1.1.3 Go tšwa temaneng ya 1, hlaloša gore ke eng seo se tla thušago motho yo a tletšwego ke pitšo go phethagatša mošomo wa gagwe gabotse? Efa DINTLHA TŠE PEDI. (2)
- 1.1.4 Go tšwa temaneng ya 2, efa bong bja motho yo a tletšwego ke pitšo. Thekga karabo ya gago. (2)
- 1.1.5 Akaretša temana ya 2, ka DINTLHA TŠE PEDI. (2)
- 1.1.6 Go tšwa go temana ya 3, motho yo a tletšwego ke pitšo o itaetša a be a sa le yo moswa. Tiiša kgonthe ya taba ye ka go tsopola NTLHA E TEE mo temaneng ye. (1)
- 1.1.7 Go tšwa temaneng ya 3, hlaloša mabaka ao a tšweletšago gore motho yo e be e le serutegi. (1)
- 1.1.8 Ngwala gore o be a le kae ge a hwetša molaetša wa gagwe wa pitšo. (1)
- 1.1.9 Ngwala leina la mokgatlo woo a ilego a o hloma. (1)
- 1.1.10 Go tšwa temaneng ya 4, tsopola lentšu LE TEE fela leo letšweletšago gore bašomedi ba mokgatlo wo ga ba lefelwe. (1)
- 1.1.11 Go tšwa go temana ya 5, hlaloša nepo ya mokgatlo woo ka NTLHA E TEE. (1)
- 1.1.12 Ngwala mehlala YE MEBEDI ya mediro yeo e kgathwago ke mokgatlo wo ge o phethagatša pitšo ya wona go tšwa temaneng ya 6. (2)

- 1.1.13 Go tšwa temaneng ya 7, hlaloša selo SE TEE se bohlokwa seo se fago moetapele wa mokgatlo wo lerato la go dira mošomo wa gagwe. (1)
- 1.1.14 Na mmolelwana wo, 'Kgopolo ya gagwe ya go thuša setšhaba e kwewa khutlong tše nne tša lefase', ke ntlha goba ke kgopolo? Thekga karabo ya gago. (1)
- 1.1.15 Hlaloša mmolelwana wo o thaletšwego temaneng ya 8. (1)
- 1.1.16 Na o ithutile eng ka bophelo bja mohlomi wa mokgatlo wo go bolelwago ka wona ka mo ditemaneng tše? Thekga karabo ya gago. (2)

1.2 Lebedišiša diswantšho tše di latelago gore o tle o kgone go araba dipotšišo.

LETŠATŠI LA BARATANI!
'Valentine's day!'

A

B

C

D

[E amantšwe go tšwa go: <<https://www.istockphoto.com>>]

- 1.2.1 Na letšatši le le ketekwa ka dikae? Efa letšatši gomme o ngwale kgwedi yeo ka Sepedi. (2)
- 1.2.2 Na o kwana le kgopolo ya gore baratani ba keteke letšatši le gatee fela mo ngwageng? Thekga karabo ya gago ka DINTLHA TŠE PEDI. (2)

- 1.2.3 Seswantšho sa A se tšweletša lesogana le efa kgarebe ya lona mpho. Go ya ka kgopolo ya gago na ke lesogana fela leo le swanetšego go rekela moratiwa wa lona mpho? Thekga karabo ya gago. (1)
- 1.2.4 Na o kwana le kgopolo ya gore bana ba banyane ba go lekana le yo a lego mo seswantšhong sa B ba keteke letšatši le? Thekga karabo ya gago ka NTLHA E TEE. (1)
- 1.2.5 Tsinkela seswantšho sa C le sa D gomme o tšweletše phapano E TEE yeo e bontšhago ka mokgwa wo malapa a a ketekago letšatši la bona ka gona. (2)
- 1.2.6 Batho ba bangwe ba bagolo ba gopola gore letšatši la baratani le swanetše go ketekwa ke bafsa fela. Nke ofe maikutlo a gago mabapi le taba ye. (1)

[30]**30 meputso**

KAROLO YA B KAKARETŠO**POTŠIŠO YA 2**

Badišiša temana ye e latelago gomme o ntšhe dintlha TŠE ŠUPAGO tšeo motho a swanetšego go di gopola ge a eya maikhutšong.

HLOKOMELA:

- Ngwala dintlha TŠE ŠUPA.
- Šomiša mantšu a gago.
- Nomora mafoko a gago go thoma go 1–7.
- Ngwala lefoko LE LENGWE le LE LENGWE mothalading wa lona.

- Go ya maikhutšong ke selo se bohlokwa bathong. Gantšhi batho ga ba lemoge bohlokwa bjo gomme ba feleletša ba se sa šoma gabotse ka lebaka la go lapa. Hunadi ge a eletša batho o re bao ba yago maikhutšong ba swanetše go dira/lokiša dilo tša bona ka moka gore ba kgone go iketla ka maikhutšo a bona.
- Mokotla wo mogolo wa go ba le maotwana wa go gogiwa o loketše leeto la kgole. Motho a tšee diaparo tša dihla tša go fapana ka gore ga a tsebe tša mo a yago. Tša Marega, Selema le tša ge pula e ka na. Meso ga e tsebje ka gore le baleratadima ba a akanya. Go bohloko go fihla mo o yago gomme o re o a hlapa o hwetše o tlogetše mokotlana wa gago wa go swara tša go hlapa. Hlokomela gore o tšere tša go hlapa, tša go tlola le tša meriri ge go nyakega.
- Dipasa, difounu, dilapoto, dikhamera, dikarata tša pank, ga di a swanelwa go lebalwa. Dipuku tša go bala le tšona di a nyakega ka go fapafapana ga tšona go itloša bodutu ge o ikhuditše. Go ya ngakeng pele o tloga go bohlokwa gore o hlabele malwetši a itšego ka ge dinaga di fapana. Dihlare tša tšhoganetšo le tšona motho o swanetše go di swara. Hlokomela go notlela mekotla ya gago ka ge mahodu le ona a iphile maatla.

[E amantšwe go tšwa go: *True Love*, 2018]

10 meputso

KAROLO YA C THETO**POTŠIŠO YA 3 Sereto seo se sego sa bonwa**

Bala sereto se se latelago gore o tle o kgone go araba dipotšišo.

Leeto la bophelo	
Ge o le leetong la bophelo Hlaba koša pelong; Mme thabo la'go le tlo Pharoganywa dithong tšago.	4
Ge o le leetong la bophelo, Hlohleletša lerato pelong; Mme o kgonthišetšwa lerato La mmakgonthe a-kgodi-a-kgokgo.	8
Ge o le leetong la bophelo, Lora diloro pelong; Mme dimakatšo di tlo Hlatlagantšhwa ka dimakatšo.	12
Gomme ge, ka go realo, Ka lerato pelong yago, Ka dikoša le ditoro pelong, Sebaka sa botšofadi ga sego.	16

[Direti Tše Nne – 1996: M. J. Mojalefa le ba bangwe]

- 3.1 Na sereto se ke mohuta ofe wa sereto? Thekga karabo ya gago ka lebaka la go kgodiša. (2)
- 3.2 Tsopola mohlala wa tšhomišo ya poeletšomodumo go tšwa mo temanathetong ya 2 gomme o hlaloše mohola wa yona. (2)
- 3.3 Ka NTLHA E TEE, hlaloša gore sereto se se bolela ka eng. (1)
- 3.4 Kgetha lentšu le tee leo mongwadi a šomišitšego tlogelo go lona mo go temanatheto ya 1, gomme o hlaloše mohola wa yona. (2)
- 3.5 Na kelelothalo ke eng? Tsopola mohlala wa tšhomišo ya yona temanathetong ya 3. (2)
- 3.6 Tsopola mohlala wa poeletšothomi ya senoko temanathetong ya mafelelo. (1)

[10]

POTŠIŠO YA 4 DIRETO TŠE DI BONWEGO

- 4.1 Badišiša setsopolwa sa sereto se se latelago gore o tle o kgone go araba dipotšišo.

Mathata			
Ke bophelo re swere,			
Ebile ke tema re a kgatha,	2		
Ke kobo re apere,			
Ebile ke makhura re a tlola.	4		
Ke kudumela re a kgrapha,			
Ebile ke seletšo re a letša,	6		
Ke bogobe re a ja			
Ebile re a šeba,	8		
Ra ba ra fologetša.			
Re tswetšwe le ona,	10		
Re godišwa le ona,			
Ebile re gola le ona,	12		
Re godišwa ke ona,			
Ebile re golela ona,	14		
Re godišana le ona.			

[Direto tša Sesotho sa Leboa – 2012: Prof. D. M. Kgobe]

- 4.1.1 Tsopola methalotheto ye mebedi yeo a šupago gore mathata ke a ka mehla. (2)
- 4.1.2 Akaretša moko wa sereto se ka DINTLHA TŠE PEDI.
- Kabo ya meputso:
- (a) Teori (1)
- (b) Dintlha (2)
- 4.1.3 Tsopola poeletšothomi yeo e tšwelelago temanathetong ya pele gomme o be o hlaloše gore ke ya mohuta ofe. (2)
- 4.1.4 Efa kgopolo ya gago mabapi le mothalotheo wo o kotofaditšwego. (1)
- 4.1.5 Hlaloša ge e ba diteng tša sereto se ke dintlha goba dikgopolo. Thekga karabo ya gago ka NTLHA E TEE. (1)
- 4.1.6 Hlaloša mohola wa lentšu le 'ona' temanathetong ya mafelelo. (1)

4.2 Badišiša setsopolwa sa sereto se se latelago gore o tle o kgone go araba dipotšišo.

Mophamola-dikanapa	
	
Ke ipegile motsemogolo Motse wa mabaibai, Ka re ke moeng nkamogeleng.	3
Le šišintše hlogo tša phatla tša mašošo, La re Matome ikgate mohlala.	
Ke tlorotše ditsebe, Ke tomola mahlo, Ke gagalala melomo, Ke tsene mo ka tšwa, Ka tsena mola ka tšwa, Ka bona dieta di felela lefeela, Gauteng e nkahlamela.	6 9 12
Ke ile tau e ja mahlololwa, Ka rutlolloga bothong Ka ipeletša bophoofolong.	15
Ke thomile go phela ka letsheetshee, Ke theetša mekgwahlanyana, Ke tsapela, ke taditetša mahlo ...	18

[Direto tša Sesotho sa Leboa – 2012: Prof. D. M. Kgobe]

- 4.2.1 Na go retwa eng mo seretong se? (1)
- 4.2.2 Tsopola mothalotheo wo o tšweletšago seema gomme o hlaloše gore se sepelelana bjang le diteng tša sereto se. (2)
- 4.2.3 Na ke eng seo se beilego seretwa seemong se a lego go sona? Hlaloša ka DINTLHA TŠE THARO. (3)
- 4.2.4 Na o nagana gore seretwa nkabe se rarolotše bothata bja sona bjang ntle le go utswa? Thekga karabo ya gago. (2)
- 4.2.5 Na moreti o tšweletša maikutlo afe ka mothalotheo wo o kotofaditšwego? (1)
- 4.2.6 Tsopola mothalotheo o tee woo o laetšago gore seretwa se be se sa rate bophelo bjoo se bo phelago. (1)

[20]

30 meputso

KAROLO YA D THUTAPOLELO LE TIRIŠO YA POLELO**POTŠIŠO YA 5**

5.1 Lebeledišiša seswantšho se sa ka tlase gomme o arabe dipotšišo tša go se latela.

[E amantšwe go tšwa go: <<http://clipart-library.com/tennis-cartoons.html>>]

5.1.1 Kgetha karabo ya maleba.

Lebotšiši le 'mang' le dirišitšwe go nyaka go tseba ...

- A bong bja motho.
- B leina la motho.
- C leina la se sengwe.
- D mokgwa wa motho. (1)

5.1.2 Tsopola lerui mo PUDULENG YA 1 o be o le šomiše lefokong la gago go laetša kwešišo ya lona. (2)

5.1.3 Ngwalolla sekafoko seo se thaletšwego PUDULENG YA 1 ka kganetšo. (1)

5.1.4 Šomiša lentšu le le kotofaditšwego mo PUDULENG YA 1 bjalo ka lešalašala lefokong la go kwagala go laetša kwešišo ya lona. (1)

5.1.5 Efa tlhalošo ya mmolelwana wo o thaletšwego mo PUDULENG YA 2. (1)

5.1.6 O bona ka eng gore basetsana ba, ba ya go raloka thenisi? Ngwala dilo tše PEDI. (2)

5.1.7 Hlama lefoko leo le nago le lehlaodi ka kefa / kuane ya mosetsana wa PUDULA YA 2. (1)

5.1.8 Na mošomo wa mantšu a a šomišitšwego mo PUDULENG YA 3 le 4 ke karolo ofe? (1)

5.2 Lebedišiša seswantšho se se latelago gore o tle o kgone go araba dipotšišo.

A
Ruri, motho a ka kgona ntle le pene?

B
Mešomo yohle le tla thoma go e dira ka taplete.

Thitšhere e hlalošetša barutwana ka moo mošomo wa bona o tla go dirwa ka gona.

[E amantšwe go tšwa go: <www.educationandtechnology.com>]

- 5.2.1 Batho ba mo seswantšhong se ba lefelong lefe? (1)
- 5.2.2 Tsopola dilo TŠE PEDI mo seswantšhong tšeo di tiišetšang karabo ya gago ya 5.2.1. (2)
- 5.2.3 Hlaloša phapano ye e tšwelelago ko Puduleng ya A le Pudula ya B. (2)
- 5.2.4 Efa leina la sekapolelo seo se šomišitšwego lefokong la PUDULA YA A. (1)
- 5.2.5 Na ke modirišo ofe wo o tšweletšwego ke lefoko la PUDULA YA A? Thekga karabo ya gago. (2)
- 5.2.6 Tsopola mohlala wa tšhomišo ya lešala PUDULENG YA B gomme o bolele gore ke la mohuta ofe? (2)
- 5.2.7 Ngwala lentšu la Sepedi sebakeng sa leadingwa leo le kotofaditšwego mo seswantšhong. (1)
- 5.2.8 Tsopola mohlala wa tšhomišo ya tše di latelago lefokong le le thaletšwego: (2)
- (a) Sediri
- (b) Sedirwa

5.3 Lebeledišiša papatšo ye ya ka tlase gomme o arabe dipotšišo tša go e latela.

BOPHELO KA GARE GA LEBOTLELO!

Na o nyaka go phela bophelo bjo bo sa felego? Gona e nwa meetse a 'Oasis' FELA!
 Meetse a 'Oasis' a hlatswa mpholo ka maleng le dipshiong ebile a tagiša letlalo.
 A thuša gape le go laola takatso ya dijo.
 Meetse a 'Oasis' a hlwekile!

[E amantšwe go tšwa go: <<https://oasiswater.co.za/live-healthy-pure-goodness>>]

5.3.1 Na go bapatšwa eng mo papatšong ye? (1)

5.3.2 Efa molaetša ye e latelago mo papatšong:

(a) Molaetša wa pepeneneng.

(b) Molaetša wa go iphihla. (2)

5.3.3 Ngwala nyenyefatšo ya lentšu le 'lebotlelo'. (1)

5.3.4 Tsopola molaetša O TEE wa go thetsa / jabetša / goketša mo papatšong ye. (1)

5.3.5 Leina le 'meetse' ke learogi, hlaloša gore ke ka lebaka la eng e le learogi. (1)

5.3.6 Tsopola mohola O TEE wa sebapatšwa se. (1)

30 meputso

Palomoka: 100 meputso